

ВІДГУК

**рецензентки – докторки юридичних наук, доцентки,
професорки кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права, психології та
інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»
Вікторії Зіновіївни Чернописької
на дисертацію
Шака Романа Ігоровича
«Філософсько-правові засади формування сучасної моделі
суспільства»,
що подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії
права за спеціальністю 081 «Право» (галузь знань – 08 «Право»)**

Ретельний аналіз дисертації Романа Ігоровича Шака, розгляд опублікованих ним наукових праць, дозволяє нам висновувати про оригінальність, комплексність, наукову обґрунтованість та безумовну актуальність здійсненого дослідження. Обрана дисертантом проблематика має особливу значущість для прогресивного розвитку правової науки та оптимального втілення філософсько-правових засад сучасної моделі суспільства в Україні у контексті європейської інтеграції. Вважаємо, що окреслені автором завдання є максимально досягнуті, це відображено у науковій новизні дисертаційного дослідження, сформульованих авторських висновках і пропозиціях щодо утвердження філософсько-правових засад сучасної моделі суспільства. Дисертаційне дослідження здійснювалося на основі традиційного методологічного інструментарію із широким використанням сучасних методологічних та методичних прийомів, що позитивно вплинуло на успішне досягнення означеної мети та цілей наукової розвідки.

1. Актуальність обраної теми дослідження. Формування сучасної моделі суспільства є фактично новим проєктом III тисячоліття – розвитку глобального громадянського суспільства. Філософські й моральні ідеали (орієнтири), правові практики та інноваційні інформаційні технології історично обумовили появу різних теоретичних підходів до вивчення сучасної моделі суспільства. У зарубіжних і вітчизняних дослідженнях

глобальні процеси аналізуються як цілісне явище соціальної еволюції. Глобалізація як інноваційний процес поступального розвитку людства, яка ставить його перед якісно новими, справді глобальними проблемами, зумовлює дослідження філософсько-правових засад формування сучасної моделі суспільства.

Сучасна модель суспільства є результатом глобального світу, який демократизується і таким чином стає цивілізованим та розвинутим. Завдяки цьому процесу створюються можливості для розвитку різних спільнот і особистостей, що сприяє появі глобального верховенства права, глобальної справедливості та розширенню прав і можливостей акторів політики та громадянського суспільства. Відповідно сучасна модель суспільства може бути представлена як сукупність законів, інститутів та політики, а також як посередник транскордонних суспільних відносин між державами, культурами, громадянами, міжурядовими та неурядовими організаціями та ринком. Тобто, сучасна модель суспільства є системою суспільних структур, відносин, свідомості і діяльності глобальної держави, що лише формується, але разом з тим має створити умови для самореалізації всього людства, окремих націй, соціальних груп та індивідумів.

Сучасна модель суспільства є певною демократичною альтернативою глобалізації «знизу» у відповідь на глобалізацію «зверху», етично-нормативним ідеалом справедливості та демократичної участі кожного. У такому суспільстві демократія виступає не лише як ідейний концепт, а також, як механізм, який забезпечує спілкування між суб'єктами глобального політичного та правового процесу. Філософсько-правовими засадами сучасної моделі суспільства повинні бути: верховенство права, дотримання демократичних принципів, політична воля, зрозумілі та конкретні процедури, довгострокова підтримка й ресурси для стійкого громадянського суспільства, спільні простори для діалогу і співробітництва.

Сучасна модель суспільства визначає свою стратегію в координатах вибору серед даних ідеально-типових позицій по відношенню до існуючих проблем з новим інституціональним оформленням та інноваційним інструментарієм. Взаємодія громадянського суспільства на глобальному рівні завдяки поширенню інтернетизації та інтенсифікації інформаційних зв'язків трансформувалась і оновилась інституційно, ідеологічно, інформаційно та нормативно. Спектр стратегій глобального громадянського суспільства – від партнерства з міжурядовими організаціями (структурами ООН, ЄС, Рада Європи), державами і транснаціональними корпораціями (ТНК) у сфері публічної політики до політичних рухів опору глобалізації (традиційних антиглобалістських рухів і протестів, активності у сфері захисту прав людини і глобальної екології) – представляють, часто в змішаній формі, як по горизонталі, так і по вертикалі.

З огляду на вищезазначене, обрана тема дисертаційного дослідження Романа Ігоровича Шака є актуальною, своєчасною та відповідає глобалізаційним викликам і потребам правової системи, результати наукових пошуків автора визначаються науковим й практичним характером, і відповідає спеціальності 081 «Право» та галузі знань – 08 «Право».

Вважаємо, дисертаційне дослідження Р. І. Шака безпосередньо сприятиме оптимальному формуванню сучасної моделі суспільства та утвердженні його філософсько-правових засад, зокрема гарантуванні прав й основоположних свобод у конкретних суспільних сферах.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, визначається раціональною та логічно узгодженою структурою, достовірністю, чіткістю та переконливою науковою аргументацією теоретичних положень. Цьому сприяло використання широкого спектру джерельної бази, здобувачем використано 293 джерел (зокрема, 1/3 яких становлять іноземні). Методологічний ступінь

обґрунтованості результатів дослідження характеризується тим, що дисертаційна робота побудована на сучасній юридичній методології, в якій інтегрувалися філософсько-світоглядні, загальнонаукові та спеціально-наукові методи. Використання автором філософсько-правового моделювання, соціогенетичного, культурологічного, історичного, системного, аксіологічного, синергетичного, антропологічного, герменевтичного, соціологічного, соціо-комунікативного та соціально-інформаційного підходів та цілої низки методів (проблемно-хронологічного, діалектичного, формального, логічного, порівняльно-правового, системно-структурного, методу аналізу правових актів, компаративного, документального аналізу та інших) дозволили провести ґрунтовне наукове дослідження.

Основні положення та структурні елементи дисертації є взаємоузгодженими та об'єднані в єдиній логічній концепції. Структура дисертаційної роботи теоретично обґрунтована й цілком окликаються із задекларованими завданнями, об'єктом та предметом дослідження, які вдало сформульовані та відповідають вимогам, які ставляться до такого роду наукових розвідок.

Науковим результатом здійсненого дослідження є розроблення концептуальних положень, що визначаються науковою новизною, мають істотну теоретичну та практичну значущість для розвитку правової науки, сприяють вирішенню доктринальної дискусії щодо необхідності та доцільності філософсько-правових засад формування сучасної моделі суспільства.

Дисертаційна робота характеризується цілісністю та консеквентною послідовністю висвітлення матеріалу, складається з трьох розділів, які знаходяться у логічному взаємозв'язку і комплексно розкривають досліджувану проблематику.

Комплексність дисертаційної роботи засвідчена системним аналізом теоретико-правових, філософсько-правових та галузевих досліджень щодо формування сучасної моделі суспільства (*Підрозділ 1.1*); встановлено

методологічні підходи дослідження філософсько-правових засад сучасної моделі суспільства (*Підрозділ 1.2*); розкрито загальну модель суспільства та її вплив на вибір модернізаційних стратегій (*Підрозділ 1.3*); схарактеризовано сутнісне правове розуміння та ціннісно-світоглядні концепти глобального громадянського суспільства (*Підрозділ 2.1*); з'ясовано гносеологічну обумовленість процесу створення та функціонування глобального громадянського суспільства у сучасних умовах розвитку правової реальності (*Підрозділ 2.2*); проаналізовано державно-правову імплементацію антропологічного виміру інформаційного суспільства (*Підрозділ 3.1*); виявлено темпоральні та просторові виклики моделі інформаційного суспільства та правові гарантії її належного функціонування в Україні (*Підрозділ 3.2*) – засвідчує умотивованість архітекτονіки дисертаційного дослідження на основі звернення до комплексу концептуальних підходів та виокремлення авторської методологічної системи, що сприятиме оптимальному формуванню сучасної моделі суспільства та утвердженні його філософсько-правових засад,

Слід звернути увагу, що комплексному дослідженню філософсько-правових засад формування сучасної моделі суспільства приділено недостатньо уваги у наявних наукових розвідках. Тому, відсутність повного комплексного дослідження теоретичних та практичних аспектів філософсько-правових засад формування сучасної моделі суспільства, наявність правових прогалин та колізій у нормах національного законодавства, якими врегульовуються дана проблематика, а також глобалізаційні виклики та євроінтеграційний курс розвитку нашої держави, значною мірою обгрунтовано проаналізовані у науковій розвідці Р. І. Шака. Положення наукової новизни та висновки належним чином є науково переконливі та об'єктивні, а сама дисертаційна робота є методологічно збалансованою.

Достовірність та обгрунтованість основних наукових положень дисертаційної роботи підтверджується також її апробацією на науково-

практичних конференціях, круглих столах, публікаціями у наукових фахових виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз.

У цьому контексті слід зазначити, що робота виконана на засадах наукової етики та характеризується високою культурою наукової праці. Текстовий матеріал, цитати та посилання на використані джерела, оформлені у відповідності до встановлених вимог. Бібліографія дослідження є широкою, репрезентативною і достатньою з огляду досягнення поставлених завдань.

3. Достовірність та новизна висновків і рекомендацій, забезпечена сучасним методологічним інструментарієм, широким представленням наукознавчої основи роботи, належним рівнем наукового аналізу проблеми філософсько-правових засад формування сучасної моделі суспільства. Осмислення принципів сучасної юридичної методології, її підходів, методів, засобів і використання дослідницьких прийомів у даній науковій розвідці сприяло подоланню правових контроверз щодо перспективності формування сучасної моделі суспільства, що є вкрай актуальним і вагомим для демократичного розвитку України.

Достовірність наукових положень також підтверджуються коректністю постановки завдань, глибоким розумінням сутності проблем, що розглядаються у межах дисертаційної роботи.

Наукова новизна результатів дисертації полягає в тому, що дисертація є першим у правовій науці комплексним дослідженням філософсько-правових засад формування сучасної моделі суспільства. Оцінюючи наукову новизну основних положень, висновків і рекомендацій, слід відзначити, що у роботі дисертант вирішує малодосліджені наукові та практичні завдання, розв'язання яких дозволило отримати результати теоретико-практичного характеру.

На схвалення заслуговують більшість положень наукової новизни, які виносяться на захист. Серед найважливіших результатів, що характеризуються науковою новизною і розкривають повноту та зміст дисертаційного дослідження, варто відзначити фахово згруповані автором

аксіологічні константи глобального громадянського суспільства: соціально-антропологічні (свобода, справедливість, рівність, солідарність, гідність) та архетипові (індивідуалізм, антропоцентризм, світоглядна толерантність, кордоцентризм, глибинний оптимізм, відповідальність).

Дисертантом цілком правильно визначено онтологічні риси сучасного інформаційного суспільства: відкритість та доступність інформаційно-комунікативних ресурсів і технологій; масовість використання технологічних інновацій; функціонування комплексної інфосфери, що поєднує реальну та віртуальну реальність; посилення ролі ІТ-артефактів (інформація, знання) у житті суспільства; незворотна, спрямована зміна соціально-правових та політичних інститутів суспільства та усталених практик; тенденційний розвиток технічних знань, що зумовлює синергетичність майбутньої суспільної і правової реальності; трансформація ролі держави і права як основних регуляторів суспільних відносин; зміна підходів до методів правового регулювання інформаційних відносин; активізація використання потенціалу єдиного глобального світового інформаційного простору; діджиталізація та інформатизація членів суспільства.

Також автором слушно узагальнено позитивні (доступність інформації, розширення комунікації, додаткові можливості захисту прав та свобод людини, полегшення низки процедурно-процесуальних процесів, відкритість органів публічної влади) та деструктивні аспекти (нерівномірний доступ до технологій та інформації, поширеність дискримінації через низький рівень технічної освіченості, проблеми інформаційної безпеки, значні прогалини правового регулювання) функціонування моделі інформаційного суспільства в Україні.

Цінним є окреслення підходів до розуміння видів інституалізації глобального громадянського суспільства: квазіінституційне функціонування із фінансовою залежністю від неурядових організацій; автономність (самостійне функціонування як суб'єкта політичної системи суспільства). А також запропонована авторська дефініція «європейської моделі» суспільства

як вільного, плюралістичного ринкового соціуму, де домінує мораль, законність, дотримуються принципи справедливості та гуманізму, визначальне місце у правовій та соціально-політичній системах посідає особа та гарантує протидію проявам тоталітаризму та насильства;

Неабияку значущість для правової науки мають положення про правове розуміння та законодавче визначення полісуб'єктних (мережевих) відносин як домінуючої складової розвитку глобального громадянського суспільства та прийнятність для національного державотворення імплементації західної моделі суспільства шляхом узагальнення її основних ознак та ідеологічних парадигм.

Основні результати дослідження Р. Шака висвітлені у 12 наукових публікаціях автора, у тому числі у 3 наукових статтях у наукових виданнях, що входять до переліку наукових фахових видань України, та у 9 матеріалах науково-практичних конференцій. Анотація відображає основні положення дисертаційного дослідження, її зміст в частині викладу загальної характеристики та основного змісту роботи цілком відповідають тексту дисертації.

Погоджуючись з основними положеннями наукової новизни представленої дисертації, слід відзначити, що вона отримана і обґрунтована за новими результатами комплексних наукових теоретичних досліджень, на основі ґрунтового аналізу чинного національного законодавства та належної зарубіжної та вітчизняної наукової бази.

4. Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що сформульовані висновки і пропозиції можуть бути використані: правотворчості – у процесі підготовки законопроектів подальшого розвитку науково-правових засад формування сучасної моделі інформаційного суспільства в Україні, інформатизації освітніх процесів, нових галузей науки і техніки, що пов'язані із врегулюванням інформаційних правовідносин, розгляді подань, звернень і скарг із порушення права на інформацію та аналізі законодавчих актів, які врегульовують інформаційні відносини в

Україні; правореалізації – для підвищення рівня обізнаності та правосвідомості правозастосовних суб'єктів щодо визначальних тенденцій розвитку сучасної правової моделі суспільства та пропагування юридичної та суспільної практики їх реалізації у повсякденному житті; в освітній діяльності – під час викладання дисциплін «Теорія держави і права», «Теорія та філософія права», «Історія держави і права зарубіжних країн», «Порівняльне конституційне право», «Міжнародне публічне право», «Правова глобалістика» та низки інших не лише правових, і гуманітарних навчальних дисциплінах, а також підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів.

5. Зауваження та рекомендації до дисертації. Загалом дисертація Р. І. Шака відповідає вимогам до такого виду наукових досліджень – актуальність проблематики, наукову новизну, практичну значущість, методологічну обґрунтованість та наукову доступність до сприйняття. Викладені дисертантом положення та рекомендації становлять наукову цінність, оскільки в дисертації по-новому вирішено важливе наукове завдання, що має суттєве значення для правової науки зокрема, та демократичного розвитку нашої держави зокрема. Розв'язання поставлених в дисертації завдань сприятиме вдосконаленню цілої низки правових норм національного законодавства, що забезпечить формування сучасної моделі громадянського суспільства. Дисертаційна робота позбавлена обтяжливих граматичних конструкцій, сприймається цілісно.

Водночас, наголошуючи на теоретичній та практичній цінності дисертаційного дослідження Р. І. Шака та позитивно її оцінюючи, слід наголосити на наявності окремих положень, що носять дискусійний характер та потребують детальнішого обґрунтування:

1. В аспекті впливу сучасної моделі суспільства на вибір модернізаційних стратегій доцільно було би визначити механізми мінімізації наявних та потенційних загроз як внутрішнього та і зовнішнього характеру демократичного розвитку нашої держави. Модернізаційна спрямованість

зумовлена глобальними викликами, яка мотивує український соціум на інноваційну діяльність, зокрема критичне мислення, формування та популяризацію нових цінностей і норм, типів поведінки, що потребує належного правового осмислення та законодавчого регулювання.

2. Автором наголошується, що серед найвагоміших ознак глобального громадянського суспільства є глобальний громадянський активізм, який проявляється у класичних формах участі суб'єктів глобального громадянського суспільства (пікети, марші, маніфестації), так і у різних інноваційних формах (громадський політичний акціонізм, медіаактивізм, кіберактивізм). Тому, доцільно було би у дисертаційному дослідженні проаналізувати різні форми інноваційні форми громадянського активізму (перфоманс, флешмоб, інсталяція, гепенінг, стріт-арт, хештегування інформації, блогінг, твіт-шторми, твіти/ретвіти, онлайн-петиції, хактивізм), і визначити їх вплив на формування сучасної моделі суспільства.

3. При аргументації гносеологічної обумовленості процесу створення та функціонування глобального громадянського суспільства у сучасних умовах розвитку правової реальності, слід було би більшої уваги звернути на такі його чинники як політична воля, верховенство права, дотримання демократичних принципів, зрозумілі та конкретні процедури, довгострокову підтримку й ресурси, спільний простір для співробітництва й діалогу.

6. Загальний висновок. Висловлені зауваження та пропозиції не впливають на високий теоретичний рівень і практичну значущість наукового дослідження Р. І. Шака, а лише вказують на наукову зрілість роботи та її особливу вагомість у прогресивному розвитку правової системи в Україні.

Дисертаційна робота на тему «Філософсько-правові засади формування сучасної моделі суспільства», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право, відповідає вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертацій (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від

31 травня 2019 р., Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 р. «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (із змінами, внесеними згідно з Постановою Кабінету Міністрів України № 31 від 341 від 21 березня 2022 р.).

Автор – Шак Роман Ігорович, за результатами публічного захисту заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право, за спеціальністю 081 Право.

Рецензент:

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри цивільного
права та процесу

Національного університету
«Львівська Політехніка»

Вікторія ЧОРНОПИСЬКА

Підпис засвідчую:

Вчений секретар
Національного університету
«Львівська політехніка»

Роман БРИЛИНСЬКИЙ